

MORFOGENESISİ

GÖÇMEN VE YEREL SINIRI

"Yabancılaşma ve metalaşmanın kol gezdiği bir toplumda yaşayorsak eğer, mimarın yapması gereken şey nedir? Biziz huzursuz ederek başkına çevirip dehşete düşürerek yabancılaşmanın farkına varmamızı mı sağlamalı, yoksa hakikati yok eden güzel bir hayat yaratılmasını mı sağlamalıdır?" (Zizek, 2011).

Göçmenlik, mülteci, sığınmacı olma hali veya herhangi başka bir zorunlu sebepten yerliliğini kaybetme durumu sadece bir insanın yer değişim sürecini tanımlamaz. Göçmenlik hali nesillerce aktarılan devam eden kültürünü, bir psikolojik durumu ve çoğu zaman da 'öteki' olmayı da tanımlar. Bu ötekilik hali, kent içinde yerleşimden, insanlar arasındaki ilişkiye kadar işler. İşte tüm bu girdilerle harmanlanan göçmenlik, görmezden gelinen, yok sayılan, daha kötüsü varlığı fark edildikçe nefret edilen bir kent olgusuna dönüşebilir, bireyler ise objeleşebilir. Bu durumun önüne geçmek ve bireyleri yeni yerlerine asimilasyona uğramadan adapte edebilmek büyük bir önem taşımaktadır.

Savaş sonrasında, insanların başka bir yere adapte olabildiğindeki en önemli koşul rehabilitasyondur. Savastan topluluklar kaçan insanlar, bireysel olarak yapılabildiği kadarını yapar ve bu durum hem insanların topluma ilişkisinde hem de bireyin kendi iç dünyasında büyük bir dezenformasyona sebep olmaktadır. Kişinin yeni tanıştığı yer ile birlikteliğinin normalleşebilmesi için, önce yozlaşan, yıkılan, yok olan toplum ve birey algılarının yeniden yapılandırılması gerekmektedir. "İnsan Kaynağını Geliştirme Vakfı ve BMMYK'nin beraber yürüttükleri bir eğitim projesi sırasında karşılaştığım İranlı ve Iraklı sığınmacıların çoğu en hafif tanımlı ile depresyon geçirilmekteydi. Psikolojik yardıma ihtiyaçları vardı. 2-3 ailenin ortak paylaştığı evlerde bir odada 4-5 kişi yaşamak zorunda kalan sığınmacılar için bu süreç mülteci statüsünü kazanmakla da sınırlıydı." (İbani, 2016)

Göçmenlik, mülteci, herhangi bir sebeple yaşadığı yerden mecburen kopmuş olma durumu yer ve yerel ilişkilerinin beraberinde gelir. Yerel olan ve sonradan gelenin (mısafer) varlığı, gıda dâhil bir yaşamın yabancılaşmaya tetikleyen etkenlerden olmaktadır. Yerel sadece bir yer'e gönderme yapmaz. Özellikle kentsel alan bağlamında "yer" in kendisi bir eylem haline gelir ve mekân politikaları, ekonomik dönüşüm, araçlar ve insanı davranışlarla birlikte bağlamsallaşır. Kayıtsız ekonomi, cinsiyet, etnik kimlik ve kültürler arası pratikler, yerel'i belirli yöntemlerle yeniden üretir." (Robertson & Scholte, 2007, s.744) Yerel olanın yer ile ilişkisi süreç içerisinde değişmekte ve dönüşmektedir. Bu dönüşüm yerel olan ve olmayan arasındaki sınırı da silikleştirmektedir. Bu dönüşüm yerel olan ve olmayan arasındaki sınırı da silikleştirmektedir.

Ait olma hali yapısalıktan çok toplumsal bir altyapıya sahiptir. Bireylerin birbirlerine karşı olan aidiyet hali esastır. Ötekileşme ve yabancılaşmayı kırarak olan etkendir. Bu sebeple mekânsal olan bu durum için itici görevi görmektedir. Yani projede üzerine düşülen aidiyet mekânsal aidiyetten çok toplumsal aidiyettir. Bu bağlamda hareket, dönüşüm ve geçicilik projenin çıkış noktasını oluşturmaktadır. Kentin yaşanmışlıkları, anılar ise kalıcı olmalıdır. Bu kalıcılık hali ile geçiciliğin zıtlaşması yarışmanın konseptini oluşturmaktadır.

MORFOGENESISİ

Önerilen proje; bahsedilen psikolojik etkilerin aidiyet hali ile kırılması durumunda geçicilik ile kalıcılığın zıtlığından beslenmektedir. Bu noktada morfogenezi kavramı düşünürün altyapısını oluşturmaktadır. Morfogenezi: Bir canlınin gelişmesi sırasında büyüme ve hücre farklılaşması ile özel şeklini alması olayı. Morfogenezi geçiren canlılar gelişimi esasında değişen koşullar çerçevesinde kendini adeta yeniden üretirken koşullara adapte olmaktadır. Bu durumda bir biyoloji terimi olan morfogenezi yapısal anlamda da tartışılabilir hale gelir.

Yapısal morfogenezi:

Yapısal morfogenezi, yapının değişen koşullara (kullanıcı sayısı, kullanım tipi, coğrafik iklim koşulları vs.) adapte olarak dönüşmesidir. Morfogenezi olgusunun gerçekleştirmesi projede yine kullanıcı olmaktadır. Böylece kullanıcı-yapı/üretici-ürün arasında bir iletişim oluşacak ve birbirlerine karşı aidiyet hali ortaya çıkacaktır. Bahsedilen etmenler arasındaki sınır kendini tüketecektir.

Toplumsal morfogenezi:

Toplumun kendini yeniyeye göre evirtmesi ve dönüştürmesi halidir. Kendinden farklı olana tahammül edebilme sonrasında kabul etme ve içkinleştirme durumudur. Toplumsal morfogenezi Derrida'nın misafirperverlik kavramı ile daha iyi açıklanabilir. Derrida'ya göre, gerçek misafirperverlik Davetsiz Misafir'in kabulüdür. Bu kabul gerçek misafirperverliği yasaya yani mutlak misafirperverliğe götürür. Davetsiz olanın karşılanması, kendine ait olana bir saldırı içerir. Saldırılı kabul etmek ev sahibinin, yabancıncının ona ve ona ait olana dokunmasına izin vermesi demektir. Bu ise aynının / bildiğinin / alışıldığı / aidiyetin yıkımı demektir. (Ertuğrul, 2005) Derrida'nın sözünü ettiği misafir genel anlamda "başka" olarak tanımlanmaktadır. Mekânsal bazda düşünüldüğünde, mekânın alışıldık kullanıcılarının dışında olarak tanımlanabilmektedir. Başkının gelişti ve yeni aidiyetin yaratımı süreci mekânsal altyapı ile incelendiğinde ev sahibi ile misafir arasındaki sınırların bozulduğu görülmektedir. Sınırların bozulduğu noktada ise kopuk olan ilişkiler içinde geçeceğiinden toplumsal aidiyet hali görülür.

GEÇİCİNİN GEÇİMİ, KENT TARIMI VE AİDİYET

Mültecilerin bahsedilen mekân ve birbirleri ile aidiyet kurabilmeleri noktasında yapısal morfogenezi devreye girer. Yapısal anlamda belirli kurullar çerçevesinde kullanıcıların bahsedilen atıl yapıları dönüştürmeleri yani kendi barınaklarını kendilerinin oluşturmaları düşünülmüştür. Böylelikle müdahale etkileri yapılar süreç içerisinde kullanıcılara geri müdahalede bulunacak ve aralarındaki iletişim aidiyet haline dönüşecektir. Bununla beraber tıpkı Sovyetlerde sosyal karşıtı olarak planlanan "Narkomlin Binası'nda" olduğu gibi banyo, çamaşırcane, mutfak gibi birimler ortak ve sabit olarak planlanacaktır. Sosyal etkinliklerin (forum, tiyatro, sinema, müze vs) gibi alanlar ise dokunulamayacak dercede tarihi değere sahip kütlelerde oluşturulacaktır. Böylelikle kullanıcılar hem "yer"lerine hem de birbirlerine karşı yabancı olgusuna taşınmayacaklardır. "Yaşadıkları alanın dışına bağımlı olmamaları noktasında ise kent tarımı öngörülmüştür. Barınma ve yiyecek ihtiyacını karşılayan kitleler kentin diğer kullanıcıları ile tek taraflı olarak mecburi bir iletişim kurma ve ucuz işçi olarak kullanılmaya durumundan kurtulacaklardır.

TERSANE-İ AMİRE (HALIÇ, TAŞKIZAK VE CAMIALTI TERSANELERİ)

İstanbul'da bahsedilen duruma uygun birçok atıl alan bulunmaktadır. Haliç tersaneler bölgesi (Haliç, Taşkızak ve Camialtı tersaneleri), Haydarpaşa, Sülüçe, AKM vb. alanlar mültecilerin bahsedilen eylemleri gerçekleştirebileceği alanlardır. Projede bu alanlardan Haliç Tersanesi (eski adıyla Tersane-i Amire) örnek olarak baz alınmıştır. Önceden de söylendiği üzere Haliç Tersanesi'nde çalışılan durum İstanbul'daki, Türkiye'deki hatta dünyadaki diğer uygun alanlara da kendi yerellikleri ve koşulları çerçevesinde uygulanabilmektedir.

Haliç Tersanesi ve çevresinin ilişkisi 500 yıl boyunca değişmiştir. Kendi işlevi ve programı değişmeyen çepertilerindeki (Galata kolonilerin etkisiyle uzun yıllardan beri bir ticaret merkezi olarak varlığını korumuştur.) üretim süreci ve programı, geç kalmış sanayinin gelmesiyle beraber, tarımsal üretimden ticari ve sanayi üretimine doğru bir değişim geçirmiştir (Kasımpaşa- Haliçoğlu). Tersane-i Amire ile tarihi bir kimliği olan Haliç Bölgesi; 19.yyda Haliç'te diğer tersanelerin kuruluşu, 1. Köprünün yapımı ve Prost planı ile beraber "sanayi bölgesi" olarak nitelendirilmiştir. Ardından iktidarın, politik ve sosyal altyapının sürekli değişimiyle beraber tersane özelliğini zamanla kaybetmiş ve atıl bir yapı toplama olarak varlığını sürdürmüştür.

18. yy yapılarını da barındıran Haliç Tersane Bölgesinde tescilli veya tescilli olmasa bile tarihi değeri olan yapılar olduğu bir korunmuş ve ışık alma sorunları bulunduğundan sinema, müze, konferans, toplantı alanı gibi programlarla yeniden işlevlendirilmesi öngörülmüştür. Okuma yazma oranı çok düşük ve gelenlerin %54'ü çocuk olan mülteciler için tamamen korunma yapılarından kentin kullandığı okullar karşısındaki yapı eğitim birimi olarak planlanmıştır. Böylece iki eğitim birimi ortak bahçe kullanımı ile iletişim halinde olabilmektedir. Diğer yapıların iki cephesi kaldırılarak içerisinde konstrüksiyonlar yerleştirilmesi düşünülmüş; islak hacim ve sirkülasyon birimleri sabit kalacak şekilde kullanıcıların sayı, kültür veya ihtiyacına göre yaşayacağı konut birimini sonradan değişebilir şekilde kendilerinin tasarlaması öngörülmüştür. Böylelikle değişen kitleye göre mekansalılık da kendini yeniden üretmek ve sürekli yeniyeye göre dönüşerek yapısal morfogenezi sağlayacaktır. İki cephesi kaldırılmış olan yapıları yapıların bir diğer işlevi kent tarimidir. Ayrıca halihazırda var olan boşaltılmış havuzlar forum, meydan veya toplantı alanı olarak kullanılabilmektedir.

SENARYO

Bu durumun bir sonraki aşaması toplumsal morfogenezi. Yani önceden de bahsedildiği gibi göçer ve yerel arasındaki sınırın ortadan kalması halidir. Önerilen müdahale öncelikle kentin ana meydanları ve mültecilerin yaşadığı tarihi bölgeleri birbirine bağlamaktır. Bu iletişim teleferik ile sağlanmaktadır. Kentin üzerinde sereyden teleferik hatları hem geçişi sürekli göz önünde olarak aşına olunması ve kabul edilmesini sağlayacak hem de kentinin de kullanacağı ulaşım hatları olması sebebiyle çarpışmalar, tanışıklılara ve toplumsal aidiyete neden olacaktır.

Bir başka senaryo iki bu senaryolar eş zamanlı olarak devam edebilir. Savaşların son bulması ve bahsedilen alanların boşalması ile kent tarımına yönlendirilmiştir. Tersaneler bölgesinde ve boşaltılan diğer alanlarda deneysel tarım arazilerinin kurularak bu olgunun daha da ileri götürülmesi öngörülmektedir.

Üçüncü senaryo ise geçişi bir yaşam biçimi olarak kabul edildiği halidir. Göç olgusunun mülksüzlük ile beraber kabulü ve benimsenmesi öngörülmektedir.

